

Nr 131.

Ankom till riksdagens kansli den 15 maj 1928 kl. 12 m.

Memorial i anledning av kamrarnes återremiss av punkt 239 av statsutskottets utlåtande nr 8, rörande väckta motioner om understöd åt behövande elever vid vissa anstalter för yrkesundervisning.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *R. Wagnsson* och *J. Sandén* (I: 52) samt den andra inom andra kammaren av herr *B. Mogård* m. fl. (II: 55) hade hemställts,

att riksdagen för budgetåret 1928—1929 måtte anvisa ett extra förslagsanslag av 130,000 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med i motionerna angivna grunder och enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t finner gott föreskriva, användas till understöd åt behövande elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning, samt att denna stipendieverksamhet måtte anordnas med särskild hänsyn till de unga arbetslösa.

I sitt utlåtande nr 8 angående regleringen för budgetåret 1928—1929 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet, hade utskottet under punkten 239 hemställt, att ifrågakarande motioner icke måtte vinna riksdagens bifall. I en vid denna punkt fogad reservation hade herr *S. H. Kvarnzelius* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i anledning av ifrågakarande motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag ifråga om understöd åt behövande elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag har ovannämnda punkt 239 i utskottets utlåtande nr 8 blivit till utskottet återremitterad.

I anledning härav har utskottet till förnyad behandling upptagit ifrågakarande motioner.

Till en början får utskottet återgiva vad motionärerna till stöd för sitt förslag anfört.

»Inom den omfattande arbetslöshet, som alltjämt och till synes varaktigt råder inom landet, torde med fog ungdomsarbetslösheten kunna betraktas såsom mest allvarlig. En ung människa, som under de betydelsefulla övergångsåren av brist på arbetstillfällen tvingas att under månader och år gå sysslolös, utsättes för svåra påfrestningar icke endast ekonomiskt utan även moraliskt. Vad som kan göras för att avhjälpa ungdomsarbetslösheten eller åtminstone neutralisera dess följder, torde följaktligen vara en angelägen samhällsuppgift, som icke får underlåtas.

I årets statsverksproposition har sålunda statsrådet och chefen för socialdepartementet under punkten rörande offentliga arbetsförmedlingen i riket m. m. ifråga om ungdomsarbetslösheten bland annat anfört, att »åtgärder till underlättande av yrkesval samt till ernående av en rationell arbets-anvisning för de unga för närvarande vore av behovet starkt påkallade». Såsom en lämplig åtgärd i detta syfte har han, med anslutning till vad av kommerskollegium, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen vid gemensam beredning anförts, föreslagit ett ordnat samarbete mellan den offentliga arbetsförmedlingen och skolan. För detta ändamål borde, enligt ämbetsverkens gemensamma skrivelse, arbetsförmedlingens verksamhet icke begränsas till att allenast anvisa den unge den lediga anställningen utan den anställning för vilken han bäst lämpade sig. Överhuvud skulle den offentliga arbetsförmedlingen träda till på ett betydligt mera aktivt sätt ifråga om arbetsanskaffning åt ungdomen, än vad förut varit förhållandet. I det syftet borde gällande författningsföreskrifter sålunda utvidgas till att omfatta statsbidrag jämväl för särskilda åtgärder till arbetsförmedling och vägledning vid yrkesval för ungdom.

Då oaktat denna utvidgning av verksamheten någon höjning av anslaget till offentliga arbetsförmedlingen i riket m. m. icke ansetts behöva ifrågakomma, torde detta bero på, att anordningarna huvudsakligen betraktats såsom varande av försökskaraktär. Vid större erfarenhet ifråga om ungdomsarbetslösheten lär det också bliva klart, att åtskilligt mera erfordras utöver den föreslagna anordningen till förbättrat samarbete mellan arbetsförmedlingen och skolan. Sålunda lär det tämligen snart bliva tydligt, att den offentliga arbetsförmedlingen utanför de större städerna icke är rustad för de nya uppgifterna. Detta gäller i särskild grad landsbygdens brukssamhällen, varest ungdomsarbetslösheten ej sällan visar sig mycket allvarlig.

Vid den under förra året företagna arbetslöshetsräkningen kunde det sålunda ådagaläggas, att av hela antalet anmälda och medräknade arbetslösa, 59,922 personer, utgjordes antalet arbetslösa, födda under något av åren 1907—1913 icke mindre än 11,723 personer. Vid en fördelning av antalet anmälda och medräknade arbetslösa å de län inom mellersta Sverige, vilka särskilt hårt träffats av arbetslösheten, framkommer följande tablå:

	Städer och köpingar		Industri-kommuner		Jordbruks-kommuner	
	hela antalet anmälda arbetslösa	arbetslösa, födda 1907—1913	hela antalet anmälda arbetslösa	arbetslösa, födda 1907—1913	hela antalet anmälda arbetslösa	arbetslösa, födda 1907—1913
Värmlands län	657	114	1 768	518	315	48
Örebro län	576	111	1 658	335	59	8
Västmanlands län	547	58	775	237	35	7
Kopparbergs län	495	92	1 629	465	149	30
Gävleborgs län	1 087	170	3 055	658	347	81

Av ovanstående tabell torde klart framgå, att ungdomsarbetslösheten i väsentlig mån är ett problem för landsbygdens industrikommuner, där färre

tillfällen till en mera mångsidig yrkesutbildning ges än i städerna, och där den offentliga arbetsförmedlingen icke äger samma möjlighet att utveckla sin gagneliga verksamhet som i de stora städerna.

Vidare kan starkt ifrågasättas, huruvida den sålunda flyktigt skisserade anordningen för samarbete verkligen kommer att medföra någon effekt, därest den icke förmår göra den ungdomliga arbetskraften mera anpassbar efter de olika möjligheterna å arbetsmarknaden. I det hänseendet betyder en rationellt bedriven yrkesundervisning säkerligen det mesta för en arbetsförmedling, som annars när det gäller unga arbetslösa huvudsakligen torde ha att göra med icke yrkeslärd, diversearbetare och springpojkar eller lärlingar inom ett enda, överfyllt yrke.

En verkligt effektiv arbetsförmedling i fråga om unga arbetslösa synes oss följaktligen böra kombineras med ökade möjligheter att bereda dem yrkesutbildning. För yrkesutbildningsändamål understödjer för övrigt staten ett flertal undervisningsanstalter av både kommunal och enskilt natur. Detta understöd gäller i regel dock endast upprätthållandet av själva skolorganisationen. För att möjliggöra för mindre bemedlade eller obemedlade, till vilka de unga arbetslösa i det övervägande antalet fall torde böra räknas, att bevista dessa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning har föga åtgjorts. Under en lång följd av år har riksdagen visserligen anvisat medel till stipendier åt elever vid läroanstalter av olika slag. Sålunda föreslås i årets statsverksproposition 295,500 kronor till stipendier åt elever vid folk- och småskolseminarierna. Ett belopp av 260,000 kronor upptages som stipendier åt elever vid folkhögskolor. Till understöd åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter, däribland lantmannaskolor, avses i förslaget till riksstat ett ordinarie förslagsanslag av 150,000 kronor. Bland de till yrkesundervisningen hörande läroanstalterna äro emellertid de kommunala och enskilda skolorna för husmodersutbildning de enda, vid vilka elevstipendier av statsmedel förekomma, i årets förslag till stat upptagna till 30,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har emellertid vid uppregade tillfällen i skrivelser till Kungl. Maj:t för sin del kraftigt understrukt, att behovet av elevstipendier vore minst lika starkt och lika beaktansvärt i fråga om andra grenar av yrkesutbildningen som beträffande husmodersutbildningen och den utbildning nyssnämnda läroanstalter avse att meddela. Nämnda myndighet har därvid betonat, att möjlighet till statligt stipendieunderstöd borde beredas för obemedlade och mindre bemedlade elever jämväl vid andra slag av statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning, vilkas bestående kräver ett mera avsevärt avbrott i elevernas förvärsarbete, ävensom att stipendiebeloppen borde sättas lika med dem, som bestämts för jämförliga läroanstalter av ovannämnda slag. Ehuru vederbörande departementschef, senast i fjolårets statsverksproposition, medgivit, att ett verkligt behov av statsstipendier föreläge även för här berörda skolors elever, ansåg han sig av statsfinansiella skäl icke kunna förorda den föreslagna utvidgningen av statens stipendieverksamhet.

I sin underdåniga framställning den 25 augusti 1927 har skolöverstyrelsen ånyo framhållit, att behovet av stipendier för obemedlad och mindre bemedlad ungdom, som vill söka grundlig utbildning vid förekommande skolor för yrkesutbildning, syntes alltmera trängande. Härvidlag anför styrelsen bland annat: Även om det måste erkännas, att de statsfinansiella förhållandena alltjämt tvinga till största möjliga återhållsamhet i fråga om statens utgifter, måste det dock framstå såsom ett uttryck för ett underskattande av produktiv verksamhet och därjämte som en orättvisa mot den obemedlade, som vill ägna sig åt dylik verksamhet, att staten i

ekonomiskt avseende icke lika kraftigt stöder utbildningen för denna verksamhet, som fallet är i fråga om vissa sidor av teoretisk yrkesverksamhet, exempelvis folkskollärarebanan, vars ämnessvenner av gammalt prövats vara i behov av statliga stipendieunderstöd. Det måste också synas oförklarligt, varför en obemedlad, som vill ägna en sammanhängande tid åt utbildning i någon yrkesskola, skulle anses tillräckligt hjälpt med ett mindre understöd än det som anses behövt för den, som vill söka utbildning vid folkhögskola eller lantmannaskola, där elevernas omkostnader för uppehälle med mera dock oftast torde vara lägre än motsvarande omkostnader vid yrkesskolan.» Skolöverstyrelsen fann sig på grund härav böra alternativt hemställa till Kungl. Maj:t att föreslå riksdagen att för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra förslagsanslag av 130,000 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med angivna grunder och enligt de närmare bestämmelser Kungl. Maj:t funne gott föreskriva användas till understöd åt behövande elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning med heldagsundervisning och sammanhängande kurs av minst fem månaders längd.

Dessa synpunkter torde böra tillmätas allvarligt beaktande icke minst i tider, då ungdomsarbetslösheten såsom nu är omfattande och kräver samhällets vakna uppmärksamhet mera än någonsin. Genom en rationellt bedriven yrkesundervisning torde en icke obetydlig del av de svårigheter, som i synnerhet landsbyggdets industrikommuner lida under till följd av arbetslösheten, kunna minskas. Samtidigt få de unga arbetslösa tillfälle att skaffa sig en arbetsutbildning, som under alla förhållanden blir dem till gagn. Det bör därför kunna anses som ett betydelsefullt led i samhällets strid mot den oförvållade arbetslöshetens onda att genom en statlig stipendieverksamhet kunna bereda möjlighet för obemedlade unga arbetslösa att förskaffa sig en arbetsutbildning inom de av staten uppehållna yrkesundervisningsanstalterna.

En sådan stipendieverksamhet till belopp, som av skolöverstyrelsen föreslagits, torde kunna ordnas på olika sätt och genom redan förefintliga statliga organ. Ett nära samarbete mellan skolöverstyrelsens yrkesskoleavdelning och de densamma underordnade yrkesundervisningsanstalterna å ena sidan samt statens arbetslöshetskommission jämte de lokala arbetslöshetskommittéerna och den offentliga arbetsförmedlingen å den andra torde sålunda lätt låta sig åvägabringa för stipendiemedlens riktiga fördelning och användning. Vederbörande utskott torde härför kunna anvisa den lämpligaste utvägen, liksom i frågan, huruvida medlen böra anvisas från anslaget till arbetslöshetens bekämpande eller från särskilt anslag under åttonde huvudtiteln.»

Vidare vill utskottet i ämnet anföra följande.

I en ej ringa utsträckning har det allmänna hittills tillgodosett kraven på stipendier och understöd åt elever inom de teoretiska undervisningsanstalterna, medan de behov, som i motsvarande hänseenden finnas inom läroanstalterna för praktisk yrkesutbildning, rönt föga uppmärksamhet. Ej minst med hänsyn härtill har utskottet funnit de synpunkter, som i ovanberörda motioner gjorts gällande, vara värda ett närmare beaktande och förtjänta att tagas under noggrann omprövning. Emellertid innefattar den av motionärerna berörda frågan ett spörsmål av vittutseende beskaffenhet och omfattande ekonomisk innebörd, i följd varav utskottet anser, att vidare åtgärder för främjande av syftet uppenbarligen böra föregås av en ingå-

Utskottets
yttrande.

ende utredning, huruvida och under vilka former samt i vilken utsträckning ifrågavarande understödande verksamhet lämpligen bör bedrivas från det allmännas sida. Utskottet, som förordar igångsättande av en dylik utredning, vill dock, utan att nu i vidare mån uttala sig i ämnet, framhålla, att stipendieverksamheten ifråga bör, därest densamma anses böra komma till stånd, inskränka sig att avse allenast elever vid kommunala anstalter för yrkesundervisning.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må, i anledning av herrar Wagnssons och Sandéns samt herr Mogårds m. fl. ovanberörda motioner (I: 52 och II: 55) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och under vilka former samt i vilken utsträckning understöd åt behövande elever vid statsunderstödda kommunala anstalter för yrkesundervisning må ifrågakomma, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill sagda utredning må giva anledning.

Stockholm den 15 maj 1928.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Närvarande: Se under utlåtandet nr 129.